

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

“Savs kaktiņš, savs stūrītis zemes – Latvijas lauku iedzīvotāju attīstības stratēģijas un kultūrvides pārmaiņas”

ESF projekts Nr. 2009/0222/1DP/1.1.1.2.0/09/APIA/VIAA/087

Ieva Raubiško

Prezentācija balstīta uz projekta ietvaros tapušajām grāmatām:

- **Agnese Cimdiņa, Ieva Raubiško, *Cilvēks un darbs Latvijas laukos: sociālantropoloģisks skatījums;***
- **A. Cimdiņa, I. Raubiško, *Dzīve, Attīstība, Labbūtība Latvijas laukos;***
- **Dace Dzenovska, *Aizbraukšana un tukšums Latvijas laukos: starp zudušām un iespējamām nākotnēm.***

Dzīve un Attīstība

ATTĪSTĪBA

2 it kā saistītas, tomēr paralēlas pieejas:

- 1) Reģionālās attīstības politika Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas pārziņā, 9 + 21;
- 2) lauku attīstības politika Zemkopības ministrijas paspārnē. Lauku attīstības programma, 2007.-2013.g., gandrīz 1 milj. Ls, vairāk nekā 15 000 ekonomisku un sociālu projektu visā Latvijā.

Tomēr LAP nav palīdzējusi sistēmiski risināt sasāpējušos apdzīvojuma un darbavietu jautājumus un nav veicinājusi vērā ņemamu dzīves uzlabošanos Latvijas laukos. Tāpat šādu dzīves atdzimšanu automātiski nevar garantēt arī Nacionālā attīstības plāna 2020 galvenais mērķis – ekonomiskais izrāviens .

***Savs kaktiņš* nostāja:**

Dzīvi nav iespējams izmērīt un izteikt ar attīstības rādītājiem vien. Svarīga ir ne tikai ekonomiskā izaugsme kā labklājības garants, bet arī apstākļi un prakses, ka veido jēgpilnu, pieņemamu, dzīvojamu dzīvi.

Attīstība jāskata plašākā *dzīves* ietvarā, ņemot vērā vietējo sociālkulturālo kontekstu, vietējās zināšanas un prakses.

Vietas vīzija vs. Teritorijas/ Attīstības vīzija

«Sēdēju un klausījos pieticīgajās pagasta iedzīvotāju vēlmēs, kuras virknējās kā mazi projektiņi, ko iekļaut topošajā attīstības programmā. Klātesošo izpratnē attīstība nebija virzība uz kādu labāku nākotni, bet gan dzīvības un gara uzturēšana nelabvēlīgos apstākļos. Apstākļos, kuros, kā izteicās viens no klātesošajiem, “visi normāli cilvēki aizbrauc uz ārzemēm, jo valsts politika ir iznīcināt infrastruktūru, degradēt iedzīvotājus un sagrabt zemi”. [..] Apmēram 30% no pagasta zemes piederēja divām lielām “mežinieku” firmām – Latvijas Valsts mežiem un kādam uzņēmumam ar Zviedrijas kapitālu. Business abām vedās labi, taču “viņiem vienalga par mūsu infrastruktūras projektiem”, skaidroja runīgais vietējais uzņēmējs, kas piedalījās sanāksmē. “Viņi salabo tikai tās ceļa daļas, kuras viņiem vajadzīgas, lai izvestu kokus, taču pārējo atstāj, kā ir. Tad mums jātaisa attīstības programma, lai salabotu tos ceļa gabalus, kurus viņi atstāj novārtā.” Neviens no lielo uzņēmumu pārstāvjiem nepiedalījās vietējās attīstības plānošanas sanāksmē. [..] Šiem uzņēmumiem bija savas nākotnes vīzijas un rīcības plāni, kuros neietilpa līdzdalība vietējās kopienas dzīves uzlabošanā, jo viņi savu biznesu veica lauku teritorijā, nevis konkrētā vietā. Viņiem bija attīstības vīzija, savukārt Latgales pagasta iedzīvotājiem bija “vietas vīzija”, kā to formulēja Valdis, viens no profesionālajiem attīstības plānotājiem, kas konsultēja vairākus Latvijas novadus attīstības programmu rakstīšanas procesā. “Nākotnes vīzija ir tāda, ka trīs ceturtdaļas cilvēku dzīvo pilsētās. Mīts, ka lauku teritorijās tiks radītas darba vietas, ir bīstams. Konsolidācijas process notiks, taču šobrīd lauku attīstību kavē sīkās saimniecības,” Valdis skaidroja. Viņaprāt, “vietas vīzija” šādos apstākļos nederēja. Cilvēkiem bija jādomā par to, kur un kā vislabāk palielināt savus ienākumus un, ja tas nevarēja notikt tajā vietā, kurā viņi pašreiz atradās, viņiem bija jādomā prom.[..] Un ja rezultātā ciems vai mazpilsēta pazuda no kartes, tad tā vienkārši bija attīstības procesa normāla sastāvdaļa, ar ko bija jārēķinās, nevis, par spīti visam, jāmēģina uzturēt dzīvība šai vietā.»

Vietas vīzija: "Skolās ir ieguldīta liela nauda. 200 000, ko toreiz deva valdība. Nevaram pārvilkt krustu pāri, jo tas būtu liels zaudējums. Vai mēs gribam izsvītrot ciemus, kā tagad lasām avīzēs? Ja mēs nenoturēsim dzīvību, tad jūs zināt, ar ko mums vajadzēs cīnīties..." – kāda Kurzemes novada domes vadītājs

Teritorijas vīzija: „Nākotnes vīzija ir tāda, ka 3/4 cilvēku dzīvo pilsētās. Mīts, ka lauku teritorijās tiks radītas darba vietas ir bīstams. Konsolidācijas process notiks, taču šobrīd lauku attīstību kavē sīkās saimniecības “ – kāds profesionāls attīstības plānotājs

Sīksaimnieks kā lauku attīstības kavēklis?

- **83,9 %**
- Kā efektīvāk izmantot mazo saimniecību rīcībā esošās zemes, kas kopumā sastāda ap 900 000 ha (ZM 2012.).
- Risinājums: “mazefektīvo” pašpatēriņa saimniecību ekonomiskās labklājības paaugstināšana, veicinot to saimniekošanas apjomu izaugsmi un pārprofilēšanos, uzlabojot saimnieku zināšanas un prasmes un sekmējot viņu spēju adaptēties citām nodarbēm un attīstīt tirgorientētas saimniecības (ZM 2006a).
- Sīksaimnieku raksturojums : vecmodīgi, atpalikuši, neefektīvi, neproduktīvi, pretojas inovācijām un modernizācijai , nekalkulē un nezina, kā labāk saimniekot.

BET

Skatot attīstību dzīves ietvarā, sīksaimniecības drīzāk atklājas kā saimnieciskā un dzīves potenciāla punkti laukos, kas ļauj saglabāt lauku ainavu un dzīvei notikt. To apliecina pašu sīksaimnieku un vietējo lauku attīstības speciālistu teiktais. →

A.Cimdiņa, I.Raubiško. *Cilvēks un darbs Latvijas laukos*, 156-157.lpp.:

- Divas–trīs govīs – tā skaitās izcili maza saimniecība. Taču tā pa-baro ģimeni, palaiž bērnus uz skolu un veido pagasta sociālo dzīvi. Valsts to rēķina kā ekonomiski neefektīvu un neizdevīgu, bet no lauku skatījuma ir tomēr cits vērtējums. (Lauku attīstības speciāliste Kurzemē)
- Nu ko no augšas var pateikt? Viņi saka – nav atdeves, nav atdeves! Bet kā to ņem: mani četri bērni ir paēduši, izskolo-ti, arī paši esam paēduši, neviens ar izstieptu roku nestaigā – visi esam krietni cilvēki un strādājam [..] Maza saimniecība var dzīvot un izdzīvot. (Bioloģiskā gaļas lopu saimniecība Ziemeļkur-zemē)
- Tādas mazās saimniecības nodrošina darbu un iztiku savai ģimenei, var palaist pieklājīgi bērnus skolā, un viņiem ir tas darbs pat tad, ja tas netiek oficiāli veikts. Es nezinu, vai tā ir prioritāte, vai to var uzskatīt par kaut kādu sasniegumu vai ražīgumu, ka mēs nodrošinām sevi un savu ģimeni ar darbu un iztiku [..] bet man šķiet, ka jā. (Bioloģiskā dārzenū saimniecība Zemgalē)
- Lauku vide veidojas no nelielām saimniecībām, kurās aug bērni, bet SIA jau nav bērnu. Kas tad cits veidos to ilgtspēju laukos, ja ne bērni? (Lauksaimniece un lauku attīstības speciāliste Vidzemē)

- Šauras uzņēmējdarbības un inovācijas izpratnes dēļ attīstības potenciāls daudzās sīksaimniecībās tiek nepamatoti noniecināts un lauku inovācijas potenciāls netiek pilnībā apzināts.
- Kā definēt uzņēmējdarbību un inovāciju? Kā izpaužas uzņēmējdarbība un inovācijas mazās lauku saimniecībās? Kā tradīcija vai tradicionāla prakse var būt inovācijas pamatā? Kāda ir uzkrātās kultūras nozīme uzņēmējdarbībā un inovatīvā rīcībā? Kā saskatīt lauku attīstības potenciālu mazajās lauku saimniecībās?

Pirts kā (nepamanīta) inovācija

- Maksas pirtniecības pakalpojumi no intensīvas darba dzīves un stresa pārgurušiem pusmūža pilsētniekiem;
- 167 lauku pirts saimniecības;
- maksa par pirts rituālu;
- pirtnieka amats;
- integrēti jauni elementi, smeļoties no pasaules sapa prakses (pirtnieka apģērbs, baseins, harmoniska mūzika, masāža, maskas, skurbis u.c.), arī folkloras materiālos smelti priekšstati par to, kā pirtī uzvesties.

«Neredzamais darbs»

3 dažādas darba izpratnes:

1) Darbs kā algots, ražīgs darbs brīvā tirgus apstākļos

2) Darbs kā ikvienam obligāti garantējama statusa un ienākumu avots (saistīts ar proletariātu).

3) Latviešu literatūrā kanonizētais, ar zemniekiem asociētais darba tikums.

Ideoloģiskais uzsvars
uz algotu darbu neļauj
saredzēt cita veida darbu.

Foto: Agnese Cimdiņa.

Neredzamo darbu veic «sliņķi un dzērāji» vai, drīzāk, lauku proletariāts – bijušie kolhozu un rūpnīcu strādnieki, tagad bezdarbnieki, pabalstu saņēmēji, «simtlatnieki».

Par ko liecina lauka pētījums Latgalē un Kurzemē?

Foto: Agnese Cimdiņa.

Daudzi no «nestrādājošiem» patiesībā visai daudz strādā, tikai šo darbu nevar mērīt un vērtēt pēc *ražīga, algota* darba kritērijiem. Šo cilvēku grupa nav viendabīga.

«Neredzamo» darbu veic ne tikai strādnieki, bet arī lauksaimnieki – mazu un vidēju saimniecību īpašnieki.

Ja pirmie strādā savos dārzos/mazos zemes gabalos un veic dažādus gabaldarbus, tad otrie strādā sev piederošās saimniecībās.

Sīksaimnieku smagais darbs uz savas zemes nereti patiešām veido šo cilvēku dzīves satvaru, kas tuvs literatūrā atspoguļotajam.

Tomēr grūtais darbs zemnieku saimniecībā, kuram it kā ir morāla vērtība kā „latviešu dzīves pamatam”, ne vienmēr nes peļņu un kopumā tiek vērtēts nevis kā konkurētspējīgs tirgus apstākļos.

Ieteikums – patiešām likt *cilvēku* politikas plānošanas centrā:

- Izvērtēt kritērijus, pēc kuriem tiek mērīta attīstība, un pārorientēt attīstības virzību no tādas, kura tiecas uz makreconomisku rādītāju uzlabošanu, uz tādu, kura uzsver cilvēka labklājību;
- palielināt kvalitatīvo pētījumu lomu politikas veidošanas procesā, kas ļautu izprast lauku sociālekonomisko situāciju veidojošo procesu mijiedarbi, kas nav redzama ar IKP un citu konvencionālu statistisku rādītāju palīdzību;
- organizēt apmācības seminārus valsts ierēdņiem par kvalitatīvu datu nozīmi politikas veidošanas procesā;
- visos veidos veicināt mikroprakses, ar kuru palīdzību cilvēki varētu reģenerēt savu un savu kopienu sociālo un ekonomisko dzīvi – tas nozīmē, atbalstīt ne tikai sociāli marginalizētās grupas, bet arī tos, kuru darbība varētu reģenerēt pilsētu mikrorajonus un lauku teritorijas;
- veicināt *sociāli atbildīgai* uzņēmējdarbībai labvēlīgu likumdošanas vidi;

- izstrādāt konkrētu un ne-pretrunīgu politisko nostāju attiecībā uz nelielajām lauku saimniecībām;
- veicināt lauku saimniekošanas mērogiem un specifikai atbilstošus finansiālā atbalsta mehānismus;
- veikt koordinētus alkoholisma profilakses pasākumus lauku pašvaldībās;
- nodrošināt vienlīdzīgu pieeju augstākajai izglītībai, paredzot kvotas maznodrošinātiem studentiem no attālākiem Latvijas novadiem.

Paldies par uzmanību!